

Edukacja na rzecz odpowiedzialnej turystyki na terenach przyrodniczo cennych – idea Leave no Trace

Przemysław Płoskonka

Abstrakt. Postępująca degradacja środowiska przyrodniczego przyczyniła się do refleksji na temat dalszych kierunków rozwoju ludzkości. Kluczową rolę w procesie zmian odgrywa edukacja, uważana za podstawowe narzędzie rozwiązywania największych problemów świata. Artykuł charakteryzuje jedną z koncepcji wpisujących się w edukację na rzecz odpowiedzialnego rozwoju. Model etyki środowiskowej (outdoorowej) – Leave No Trace promuje odpowiedzialne zachowania podczas działalności turystyczno-rekreacyjnej, sprzyjające minimalizowaniu wpływu na środowisko naturalne.

Słowa kluczowe: turystyka odpowiedzialna, tereny leśne, leave no trace

Abstract. Education for responsible tourism in naturally valuable areas - the idea of Leave no Trace. Postępująca degradacja środowiska przyrodniczego przyczyniła się do refleksji na temat dalszych kierunków rozwoju ludzkości. Kluczową rolę w procesie zmian odgrywa edukacja, uważana za podstawowe narzędzie rozwiązywania największych problemów świata. Artykuł charakteryzuje jedną z koncepcji wpisujących się w edukację na rzecz odpowiedzialnego rozwoju. Model etyki środowiskowej (outdoorowej) – Leave No Trace promuje odpowiedzialne zachowania podczas działalności turystyczno-rekreacyjnej, sprzyjające minimalizowaniu wpływu na środowisko naturalne.

Key words: responsible tourism, forest areas, leave no trace

Wstęp

Narastające problemy cywilizacyjne przełomu lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych spowodowały istotną zmianę w myśleniu o środowisku naturalnym i jego związkach z rozwojem społeczno-ekonomicznym. Skutki gospodarki ekstensywnej zaczęły wzbudzać niepokój związany z wyczerpywaniem się zasobów i doprowadziły do przewartościowania koncepcji rozwoju zorientowanej wyłącznie na wzrost produkcji, konsumpcji i eksploatację przyrody (Rokicka, Woźniak 2016). Postępująca degradacja środowiska przyrodniczego przyczyniła się do refleksji na temat dalszych kierunków rozwoju ludzkości. Zauważono, że narastające zagrożenia cywilizacyjne są nie tylko efektem niedoskonałości techniki, ale przede wszystkim rezultatem ułomnego systemu wartości i stylu życia panującego w społeczeństwach bogatej Północy. Jako przyczynę wskazano kryzys człowieka, jego systemu wartości, instytucji, zasad poznania i ich niedostosowanie do rzeczywistości – oraz nieracjonalną eksploatację zasobów przyrodniczych w celu osiągnięcia krótkookresowej maksymalizacji zysków (Skowroński 2006). Coraz większą popularność zyskiwały idee nowej „jakości życia” w większej harmonii z naturą, zaś problemy ekologiczne stały się przedmiotem refleksji specjalistów reprezentujących różne dys-

cypliny naukowe. Koncepcją, która zdobyła globalne uznanie jest zdefiniowana w 1987 roku przez Światową Komisję Środowiska i Rozwoju przy ONZ idea zrównoważonego rozwoju. Zakłada ona, że na obecnym poziomie cywilizacyjnym możliwy jest rozwój zrównoważony, to jest taki rozwój, w którym potrzeby obecnego pokolenia mogą być zaspokojone bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na ich zaspokojenie (Rokicka, Woźniak 2016).

Turystyka zrównoważona – edukacja odpowiedzialna

Zmiany w myśleniu nad kierunkami rozwoju gospodarczego i podejściu do wykorzystywania zasobów nie mogły ominąć turystyki – fenomenu XX wieku. Jako globalne zjawisko społeczno-gospodarcze z jednej strony wspiera aktywizację regionów, rozwój gospodarczy państw, z drugiej strony przyczynia się do dewastacji zasobów środowiska przyrodniczego, kulturowego i społecznego. Jak zauważył Sekretarz Generalny ONZ – Ban Ki-moon „w ciągu roku podróżuje ponad miliard turystów, a turystyka stała się mocną i przekształcającą siłą, która przynosi odczuwalne zmiany w życiu milionów ludzi. Potencjał turystyki dla zrównoważonego rozwoju jest ogromny. Jako jeden z największych na świecie sektorów przynoszących zatrudnienie, turystyka pozwala ograniczać ubóstwo i napędza inkluzywny rozwój”. Celem koncepcji turystyki zrównoważonej było zintegrowanie działalności turystycznej z celami ochrony przyrody, a także kształtowaniem nowych zachowań turystów oraz organizatorów ruchu turystycznego – korzystnych etycznie i społecznie dla lokalnej ludności (Gołębski 2002). Światowa Organizacja Turystyki (Butowski 2013) zwraca uwagę, iż rozwój zrównoważony poprzez turystykę powinien mieć zastosowanie (w jak najszerszym zakresie) do wszystkich form turystyki, łącznie z turystyką masową. A zasady wyznaczające rozwój zrównoważony w turystyce mają odnosić się do przyrodniczych, społeczno-kulturowych oraz ekonomicznych aspektów z nią związanych, przez dążenie do osiągnięcia między nimi stanu równowagi. Termin „zrównoważona turystyka”, jest wprawdzie powszechnie używany, ale często budzi kontrowersje. Wynikają one przede wszystkim z różnic istniejących między idealnym modelem, a możliwościami jego praktycznego zastosowania. Rozwój zrównoważonej turystyki to jedynie koncepcja wyznaczająca kierunek, w którym powinno się podążać i jak zauważa Sztumski (2006) wydaje się, że pełni rolę swoistego mitu, a osiągnięcie celu jest w praktyce niemożliwe.

Bardziej czytelne i co za tym idzie praktyczne, wydaje się pojęcie „turystyka odpowiedzialna”. Odwołuje się ono bezpośrednio do etycznych postaw i zachowań organizatorów oraz samych podróżujących – zamiast nie zawsze jasnej wizji zrównoważonego rozwoju – proponując konkretne działania. Turystyka odpowiedzialna nie jest odrębną, izolowaną formą, ale przenika się ze wszystkim formami aktywności ludzkiej i ewoluuje wraz ze zmieniającymi się potrzebami i postawami ludzi. Wzrost zainteresowania turystyką odpowiedzialną wiąże się z rosnącą wrażliwością społeczną. Tworzy się typ post-turysty, świadomego globalnych współzależności, przyczyn i konsekwencji turystycznych zachowań – tylko świadomy turysta, może podróżować prawdziwie odpowiedzialnie i etycznie.

Kluczową rolę w tym procesie odgrywa edukacja, uważana za podstawowe narzędzie rozwiązywania największych obecnie problemów świata. W kontekście zrównoważonego rozwoju jest ona rozumiana jako multidyscyplinarne podejście, oferujące wszystkim ludziom, we wszystkich kontekstach edukacyjnych i we wszystkich fazach życia okazję do nauki takiego stylu życia, który zapewni im trwałą rozwój. Jak zauważa Kowalczyk (2008) wszystkie zachowania turystyczne i rekreacyjne uwarunkowane są kulturowo, dlatego przyczyn problemów

współczesnej turystyki należy upatrywać nie w złej woli uczestników ruchu turystycznego, ale w zwyczajnej nieświadomości skutków własnego zachowania, najczęściej wynikającego z braku wiedzy. Edukacja na rzecz odpowiedzialnej turystyki powinna skupiać się na podnoszeniu świadomości współzależności, przyczyn i konsekwencji turystycznych zachowań oraz kształtowaniu postaw i norm etycznych sprzyjających odpowiedzialnemu korzystaniu z zasobów, w tym szczególnie przyrodniczych.

Jedną z koncepcji wpisujących się w edukację na rzecz odpowiedzialnej turystyki jest idea etyki środowiskowej (outdoorowej) – Leave No Trace, czyli nie pozostaw żadnego śladu. Program jest realizowany od ponad 20 lat, zaś jego celem jest promowanie odpowiedzialnych zachowań podczas działalności turystyczno-rekreacyjnej, sprzyjających minimalizowaniu wpływu na środowisko naturalne.

Leave No Trace – geneza i uwarunkowania

Zachodzące w II połowie XX wieku przemiany społeczne i gospodarcze w Stanach Zjednoczonych, spowodowały wzrost zainteresowania rekreacją na świeżym powietrzu. Ucieczka na łono przyrody – poza granice rozrastających się aglomeracji – stała się antidotum na bólączki miejskiego życia, zaś rozwój infrastruktury drogowej umożliwił dotarcie do najdalszych zakątków kraju. Równocześnie na forum publicznym ścierały się dwie koncepcje udostępnienia dzikich terenów – liberalna wywodząca się z tradycji puszczańskich i scoutowych, postulująca swobodny dostęp do tych terenów oraz konserwatywna domagająca się biernej ochrony przyrody i rygorystycznych ograniczeń (Turner 2002). W 1964 roku po licznych poprawkach i zmianach zatwierdzono Ustawę o dzikiej przyrodzie, stanowiącą do dnia dzisiejszego najważniejszy akt regulujący zasady ochrony i korzystania z przyrodniczo cennych terenów Stanów Zjednoczonych. Ustawa wprowadziła formalne pojęcie dziczy (wilderness) jako obszaru – który w przeciwieństwie do terenów na których człowiek oraz jego działalność mają dominujące znaczenie, jest autonomiczny i umożliwia nieskrępowany rozwój przyrodzie, zaś sam człowiek jest tam jedynie gościem. Utworzony narodowy system ochrony dzikiej przyrody (National Wilderness Preservation System) objął swym zasięgiem wybrane tereny, które zachowały naturalny czy wręcz pierwotny charakter (znikomy wpływ działalności ludzkiej) oraz posiadały wartości edukacyjne, naukowe lub historyczne. Na obszarach podlegających regulacjom mimo obostrzeń dotyczących m.in. infrastruktury i transportu mechanicznego, dozwolona była nieograniczona turystyka i rekreacja.

Istotne zmiany nastąpiły na przełomie lat 70-tych i 80-tych i były związane z dynamicznie rozwijającym się ruchem campingowym. Biwakowanie w plenerze połączone z pieszymi wędrówkami i backpackingiem stało się popularną formą spędzania czasu wolnego. Jak zauważa Simon, Alagona (2009) nastąpiła również zmiana w postawach odwiedzających, dla których wzorce poszanowania natury i etyka oparta na starej szkole woodcraft (puszczaństwo) stały się obce. Ekspansja przemysłu outdoorowego wsparta rozwojem technologii – odzież Gore-tex, podeszwy Vibram, nylonowe namioty, przenośne kuchenki i ręczne urządzenia do oczyszczania wody – rozbudziła nowe potrzeby konsumpcyjne i przyczyniła się do uformowania pokolenia turystów high-tech, dla których sprzęt stał się niezbędnym łącznikiem umożliwiającym zbliżenie do natury. Atrakcyjność turystyczna obszarów przyrodniczo cennych spowodowała lawinowy wzrost liczby odwiedzających i wpłynęła na zwiększenia presji na te tereny. Konsumpcyjne nastawienie do przyrody i brak świadomości negatywnych oddziały-

wań przyczynił się do degradacji popularnych miejsc campingowych i szlaków turystycznych (Turner, 2002). Zjawisko to zapoczątkowało proces poszukiwania kompromisowych rozwiązań, które z jednej strony nie ograniczą dostępu do terenów przyrodniczo cennych, a z drugiej pozwolą zachować ówczesny stan przyrody dla potomnych.

Początkowe działania opierały się na podejściu regulacyjnym i przejawiały się m.in. wprowadzaniem limitów i ograniczeń dla odwiedzających Parki Narodowe i pozostałe obszary podlegające ochronie. Liczne publikacje z tego okresu promowały jednak edukacyjne, a nie regulacyjne podejście do zarządzania rekreacją na obszarach przyrodniczo cennych i zwracały uwagę, iż edukacja jest działaniem prewencyjnym, uczącym ludzi jak zachować się na łonie przyrody bez jej niszczenia. Wszystkie inne metody jedynie naprawiają wyrządzone szkody. Efektywniejsza edukacja zmniejszy potrzebę regulacji prawnych i przyczyni się do świadomego korzystania z przyrody (Marion, Reid, 2001). Jak zauważył pod koniec lat 70-tych Bradley (1979) podejście czysto regulacyjne było niewłaściwe, gdyż przepisy jedynie antagonizowały społeczeństwo, a nie zdobywały jego poparcie, zaś większość negatywnych działań nie była zamierzona, a wynikała z niewiedzy. Ponadto możliwości egzekwowania prawa na rozległych i odludnych terenach lasów i Parków Narodowych były mocno ograniczone.

Przesłankami zmian były podjęte przez agencje federalne – odpowiedzialnej za lasy (USFS), Parki Narodowe (NPS) i gospodarowanie ziemią (BLM) – działania edukacyjne przejawiające się w wydawaniu broszur informacyjnych na temat etyki outdoorowej, sposobów zachowania w plenerze oraz ograniczenia wpływu campingu na przyrodę (Wilderness Ethics, Minimum Impact Camping, No-Trace Camping). Na początku lat 80-tych Służby Leśne przeprowadziły pilotażowy program „No Trace” – etyka dzikiej przyrody i zrównoważone praktyki podróżowania oraz biwakowania. Sukces projektu – kontynuowanego później pod nazwą „Leave No Trace Land Ethics”, przyczynił się do skoordynowania działań pozostałych agencji federalnych i powszechnego dystrybuowania broszur i periodyków z założeniami etyki outdoorowej. W połowie lat 80-tych wpływowy magazyn podróżniczy „Outside” odnotował rosnącą liczbę świadomych obozowiczów, którzy starali się ograniczyć swój wpływ na otoczenie, czy wręcz nie pozostawić żadnego śladu po swojej bytności. Z podziwem opisywał też przypadki fanatyków, którzy na powrót układali trawę w miejscu biwaku czy zrezygnowali z papieru toaletowego, aby nie kopać dołków w ziemi (Turner, 2002).

Zdobyte doświadczenie zostało wykorzystane na początku lat 90-tych do stworzenia ogólnokrajowego programu etyki outdoorowej, zaś słowa byłego dyrektora Służby Leśnej Maxa Petersona, iż sposób wykorzystania dzikich terenów wynika w 80-90% z edukacji, a 10% z regulacji prawnych potwierdzały zasadność kontynuowania podjętych inicjatyw edukacyjnych (Marion, Ried, 2001). W 1990r. Służby Leśne nawiązały współpracę z NOLS (National Outdoor Leadership School) czołową szkołą z ponad 25 letnim doświadczeniem w kształceniu liderów edukacji plenerowej, etyki środowiskowej i umiejętności bytowania w dziczy. W kolejnym roku partnerstwo zostało sformalizowane i zaowocowało stworzeniem programu edukacji outdoorowej pod nazwą Leave No Trace (LNT). NOLS wykorzystując wieloletnie doświadczenie przygotował merytoryczne treści programu oraz opracował system szkoleń i kursów. W kolejnych latach do projektu dołączyły pozostałe agencje federalne, odpowiedzialne za ochronę obszarów przyrodniczo cennych. Podjęta współpraca doprowadziła do podpisania memorandum pomiędzy zaangażowanymi stronami oraz zobowiązała wszystkich partnerów do wdrożenia programu na poziomie federalnym, wspólnej dystrybucji materiałów szkoleniowych oraz wzajemnego wsparcia w dalszym rozwoju modelu edukacyjnego LNT. Dzięki tym

działaniom program LNT zyskała ogólnokrajowy zasięg, zaś wsparcie m.in. Boy Scouts of America, American Camp Association, ośrodków akademickich czy firm outdoorowych, pozwoliło dotrzeć do szerokiego grona odbiorców, stając się oficjalną doktryną świadomych i odpowiedzialnych turystów.

Aktualnie projekt LNT (ryc. 1) jest prowadzony i koordynowany przez organizację non-profit Leave No Trace Center for Outdoor Ethics (LNTOE), w stałym partnerstwie z pozostałymi partycypantami. Misją LNTOE jest nauczenie ludzi odpowiedzialnego korzystania z przyrody, poprzez edukację, badania, wolontariat i partnerstwo. Zasięg programu już dawno wykraczał poza granice Stanów Zjednoczonych, zyskując na całym świecie uznanie oraz liczne grono współpracowników. Na terenie Polski oficjalnym partnerem (Active Partner) LNTOE jest Stowarzyszenie Polska Szkoła Surwiwału.

Ryc. 1. Oficjalne logo Leave No Trace Center for Outdoor Ethics (źródło: <https://lnt.org>)

Fig. 1. The Leave No Trace Center for Outdoor Ethics logo

Leave No Trace – podstawy programowe

Edukacyjny model LNTOE kładzie nacisk na rozwój oraz upowszechnianie wiedzy, umiejętności i postaw w ramach etyki outdoorowej. Zasób wiadomości wykorzystywany w modelu edukacji LNTOE pochodzi z różnych źródeł – zaangażowanych agencji federalnych, badań naukowych, przemysłu outdoorowego i edukatorów terenowych. Upowszechnianie wiedzy uzależnione jest od docelowej grupy odbiorców oraz pożądanego zakresu wiadomości. Bierny przekaz odbywa się pod postacią broszur (ryc. 2), książek, tablic informacyjnych oraz z zastosowaniem Internetu.

Ryc. 2. Karta referencyjna z zasadami Leave No Trace (źródło: www.surwiwal.edu.pl)

Fig. 2. Ethics Reference Card

Najcenniejszy jest jednak przekaz bezpośredni odbywający się na trzech poziomach zaawansowania (Marion, Reid 2001):

1. Warsztaty środowiskowe – pogadanka mające na celu zapoznanie z ideą i zasadami LNTOE. Najczęściej odbywa się pod postacią prezentacji na miejscu lub krótkich zajęć w terenie, prowadzone jest przez trenera LNTOE.
2. Kurs trenerski – 2-dniowe szkolenie wprowadzające (skrócona wersja kursu ME) pozwalające zrozumieć praktyczne implikacje programu LNTOE, etykę środowiskową oraz nabyć podstawowe umiejętności w terenie, prowadzone przez Master Educatora LNTOE.
3. Kurs Master Educator (ME) – pełny 5-dniowy kurs dla osób zajmujących się szkoleniem z zakresu edukacji plenerowej (outdoru). Osoby po ukończeniu kursu nabywają kompetencje do samodzielnego prowadzenia szkoleń LNTOE.

Rdzeń koncepcji oparty jest na siedmiu uniwersalnych zasadach, których celem jest minimalizacja wpływu człowieka na środowisko przyrodnicze, w którym przebywa (Marion, 2014):

1. Zaplanuj i przygotuj się zanim wyruszysz.

Mysł w wyprzedzeniu i przygotuj się – poświęć czas na poznanie miejsca, do którego wyruszasz, lokalnych przepisów i miejscowych zwyczajów. Zaplanuj trasę, sposób żywienia, sprawdź pogodę, dobrać odzież oraz ekwipunek. Staraj się podróżować w małej grupie.

2. Trzymaj się szlaków i biwakuj w odpowiedni sposób.

Staraj się nie schodzić z wyznaczonego szlaku, unikaj skrótów (łamanie gałęzi), biwakuj w rozsądnej odległości od źródeł wody, wyłącznie w miejscach do tego przeznaczonych, a nie zrobionych. Ogranicz zasięg biwaku do niezbędnego minimum.

3. Zadbaj o odpady i śmieci.

Nie pozostawiaj po sobie śmieci, postaraj się, aby wszystkie odpady szczelnie zapakować w worki – tak aby nie dostały się do nich zwierzęta i wynieś – ewentualnie wyrzuć do przygotowanych pojemników. Odchody zakopuj w przygotowanym dołku, zachowując rozsądną odległość od źródeł wody. Mycie naczyń i ciała powinno odbywać się z dala od źródeł wody i wyłącznie z zastosowaniem środków biodegradowalnych.

4. Zastaną przyrodę pozostaw w stanie nienaruszonym.

Oglądaj, rób zdjęcia, ale nie zabieraj nic na pamiątkę. Pozostaw rośliny, kamienie, inne naturalne przedmioty w miejscu gdzie je zastałeś. Unikaj przenoszenia gatunków roślin i zwierząt poza naturalne tereny bytowania. Staraj się nie budować trwałych konstrukcji w terenie i nie naruszaj gleby kopiąc rowy, głębokie dziury, inne.

5. Minimalizuj skutki używania ognia.

Ogień jest jednym z największych sprzymierzeńców człowieka, jednak używaj go rozsądnie, staraj się ograniczać otwarty ogień, w miarę możliwości nie rozpalaj ognia bezpośrednio na glebie, rób małe ogniska. Po skończeniu nie pozostaw niedopałków, spal wszystko na popiół i zimny rozsyń po okolicy. Jeśli warunki są korzystne używaj kuchenki do przygotowania posiłku.

6. Respektuj życie dzikich zwierząt.

Obserwuj dziką przyrodę z rozsądnej odległości, nie śledź zwierząt ani ich nie pusz. Nie karm zwierząt, przechowuj szczelnie zamkniętą żywność i odpadki. Bądź mądry i pamiętaj, że zwierzęta nie posiadają cech filmowej Bambi.

7. Szanuj innych użytkowników terenu i szlaku.

Nie zakłócaj spokoju innych turystów, pozwól im również delektować się przyrodą. Unikaj miejsc koncentracji turystów, pamiętaj o obowiązujących przepisach, zarządzeniach i prawach własności.

Każda z powyższych zasad posiada oddzielny szczegółowy opis w literaturze oraz praktyczne wskazówki zastosowania. Zasady te mają uniwersalny charakter, mimo że ich rodowód wywodzi się z ochrony dzikich i odludnych terenów – tzw. backcountry (wilderness), z czasem zaczęto je adoptować do innych popularnych obszarów koncentracji turystyczno-rekreacyjnej – tzw. frontcountry (tereny rekreacyjne), a także różnych form aktywności – wędkarstwo, rowery górskie, myślistwo, inne. Mocną stroną projektu jest również zaplecze naukowe – głównie wywodzące się z ekologii i ekoetyki, gdyż wypracowane zasady opierają się nie tylko na szacunku dla przyrody i innych odwiedzających, lecz również na danych empirycznych pozyskanych z badań naukowych, statystyk i innych udokumentowanych źródeł. Są one udostępnione na stronach projektu LNTOE, prezentowane podczas bezpośrednich spotkań i szkoleń oraz służą do dalszego rozwoju programu.

Niewątpliwy sukces jaki osiągnął program LNTOE nie uchronił go od rodzących się w ostatnich latach wątpliwości i krytyki – szczególnie ze strony środowiska akademickiego, a wynikającej z nowych wyzwań związanych ze zrównoważonym rozwojem. Turner (2002) zauważa, że model LNTOE skupia się na ochronie dzikich terenów jako krajobrazu rekreacyjnego, pomija jednak szerszy – a wręcz globalny kontekst konsumpcyjnego nastawienia do zasobów naturalnych. W relacjach człowieka z otaczającą go naturą, zwraca się bardziej uwagę na estetyczny wymiar przyrody, niż praktyczną wiedzę o zrównoważonym wykorzystaniu zasobów przyrodniczych. Tworzy się uprosz-

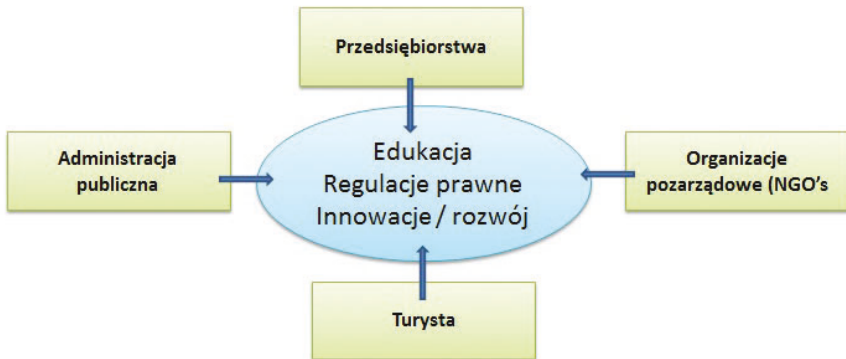
czony obraz, iż wystarczy nie pozostawić śladu w dziczy, aby ochronić przyrodę, redukując w ten sposób wpływ etyki na codzienne zachowanie środowiskowe. Ponadto jak zauważają Simon, Alagona (2009) w aktualnym hierarchicznym modelu LNTOE (ryc. 3) indywidualni turyści stają się pasywnymi odbiorcami etyki środowiskowej, swoistymi etycznymi konsumentami. Przestrzegają przepisów, biorą udział w programach edukacyjnych i użytkują przeznaczone dla nich produkty outdoorowe. Nie przyczynia się to jednak do tworzenia efektywniejszej polityki rządowej, upowszechniania wiedzy lub udoskonalania nowych produktów. Zwrócono również uwagę na coraz silniejsze powiązania ze środowiskiem biznesu, prowadzące do stworzenia swoistej marki LNTOE. Zaangażowani partnerzy sprzedają m.in. sprzęt i wyposażenie outdoorowe opatrzone logo projektu, tworząc złudne wrażenia, iż jest on bardziej przyjazny dla środowiska.

Ryc. 3. Hierarchiczny model Leave No Trace (Simon i Alagona)

Fig. 3. Leave No Trace model

Simon i Alagona (2009) zaproponowali nowy demokratyczny model, który nazwali Beyond Leave No Trace (BLNT, ryc. 4). Jego istotą jest stworzenie wspólnej przestrzeni współpracy wszystkich partycypantów (w tym turystów) w tworzeniu nowych regulacji prawnych, udoskonalaniu programów edukacyjnych i wyznaczaniu nowych kierunków rozwoju sprzętu outdoorowego. Model odrzuca pasywność turysty na rzecz współodpowiedzialności i świadomości.

Ryc. 4. Demokratyczny model Beyond Leave No Trace (Simon i Alagona)

Fig. 4. Beyond Leave No Trace model

Zaproponowano również siedem odświeżonych zasad BLNT w duchu idei odpowiedzialnego rozwoju (Simon i Alagona 2009):

1. Kształć siebie i innych o miejscach, które odwiedzasz.
2. Kupuj tylko niezbędny i potrzebny sprzęt i odzież.
3. Dbaj i konserwuj sprzęt oraz odzież, którą posiadasz.
4. Dokonuj świadomych wyborów żywności, sprzętu i odzieży.
5. Zminimalizuj produkcję odpadów i śmieci.
6. Zmniejsz zużycie energii.
7. Zaangażuj się w ochronę miejsc, które odwiedzasz.

Podsumowanie

O sukcesie zrównoważonego rozwoju, bez wątpienia decydować będzie powszechny dostęp do edukacji, propagowanie nauki oraz nowych technologii przyjaznych środowisku. W celu skutecznej implementacji zasad zrównoważonego rozwoju do działalności turystycznej, potrzebny jest wspólny wysiłek edukacyjny i związane z nim zmodyfikowanie dotychczas dominującego systemu wartości. Prowadzenie edukacji na rzecz odpowiedzialnej turystyki powinno mieć na celu przestawienie myślenia turystów z pozycji „zdobywcy” na pozycję „partnera” środowiska naturalnego. Wymaga to również odwrócenia popularnego powiedzenia sformułowanego przez René Dubos – „myśl globalnie, działaj lokalnie”, na rzecz „działaj globalnie, myśl lokalnie”. Przykładem takiego działania jest bez wątpienia projekt LNTOE.

Jak wskazują wieloletnie doświadczenia programu LNTOE edukacja istotnie wpływa na zwiększenie świadomości społecznej i wzrost poparcie dla etycznych postaw wobec przyrody (Buckley, Littlefair 2007). Dotychczasowe realizacje związane z LNTOE na terenie naszego kraju, nie pozwalają na wyciągnięcie podobnych wniosków, gdyż ograniczają się bądź do obszaru geograficznego Parku Narodowego - projekt edukacyjny Akademii Górskiej i Tatrzańskiego Parku Narodowego, bądź do stosunkowo wąskiej grupy osób – instruktorów ZHP, w ramach kursów etyki środowiskowej ZHP. Ciekawą inicjatywą była tegoroczna wędrowka Marka Kamińskiego wokół Tatr – pod nazwą No Trace Tatra. Było to przedsięwzięcie propagujące ideę minimalizowania wpływu człowieka na środowisko naturalne, świadomego i odpowiedzialnego podróżowania. Sam Marek Kamiński podkreślał edukacyjny charakter przedsięwzięcia – „ambicją wszystkich ludzi jest pozostawić po sobie ślad na Ziemi i najczęściej tym śladem są śmieci. Ja chcę przejść wokół Tatr, pozostawiając po sobie jedynie ślad w świadomości ludzi”. Najnowszą inicjatywą związaną z LNTOE jest projekt Stowarzyszenia Polska Szkoła Surwiwalu – etyki outdoorowej na terenach leśnych. Jego celem jest propagowanie odpowiedzialnych postaw (zwiększanie świadomości społecznej) i przekazywanie wiedzy oraz umiejętności dotyczących minimalizowania wpływu na środowisko naturalne, ze szczególnym uwzględnieniem lasów, jako najbardziej naturalnej i powszechnej formacji przyrodniczej w naszym kraju.

Jeśli edukacja na rzecz odpowiedzialnej turystyki ma prowadzić nie tylko do ukształtowania pewnego systemu wiedzy, ale także wartości i postaw, którymi ludzie będą się kierować w kontaktach z naturą, kluczowe jest w tym procesie zaangażowanie wszystkich uczestników (państwo-LP-NGO’s-turysta) i stworzenie wspólnej przestrzeni współpracy i wymiany doświadczeń. Adoptując rozwiązania LNTOE czy też tworząc własne programy należy pamiętać, że wyłącznie podejście edukacyjne jest w stanie zdobyć poparcie społeczeństwa, zaś regulacyjne ograniczenia jedynie antagonizują zaangażowane strony.

Literatura

- Bradley, J. A. 1979. A human approach to reducing wildland impacts. W: Ittner R., Potter Agee D. J. K., Anschell S. (red.) Proceedings. Recreational Impact on Wildlands. US Forest Service Pacific Northwest Region. Portland: 222-226.
- Butowski L. 2013. Długookresowy model turystyki zrównoważonej. W: Zeszyty Naukowe Uczelni Vistula nr 32. Warszawa: 5-28.
- Buckley R., Littlefair C. 2007. Minimal-impact education can reduce actual impacts of park visitors. W: Journal of Sustainable Tourism. Vol. 15, No. 3: 324-325.
- Gołembski G (red). 2002. Kompendium wiedzy o turystyce. Wydaw. Nauk. PWN. Warszawa: 361-364.
- Kowalczyk A. 2008. Współczesna turystyka kulturowa – między tradycją a nowoczesnością. W: Kowalczyk A. (red.). Turystyka kulturowa. Spojrzenie geograficzne. Wydawnictwa UW. Warszawa: 9-57.
- Marion, J. L. 2014. Leave No Trace in the Outdoors. Stackpole Books.
- Marion, J. L., Reid, S. E. 2001. Development of the US Leave No Trace program: An Historical Perspective. W: Enjoyment and Understanding of the National Heritage.: Scottish Natural Heritage & the Stationery Office. Edinburgh: 81-92.
- Skowroński A. 2006. Zrównoważony rozwój perspektywą dalszego postępu cywilizacyjnego. W: Problemy ekorozwoju Vol. 1 No 2 Lublin: 47-57.
- Solarz W. 2009. Północ - Południe. Krytyczna analiza podziału świata na kraje wysoko i słabo rozwinięte. Wydawnictwa UW. Warszawa.
- Simon G., Alagona P. 2009. Beyond Leave No Trace. W: Ethics, Place & Environment. Publisher Routledge Vol. 12, No. 1: 17-34.
- Sztumski W. 2006. Idea zrównoważonego rozwoju a możliwości jej urzeczywistnienia. W: Problemy ekorozwoju Vol. 1 No. 2 Lublin: 73-76.
- Turner J.M. 2002. From Woodcraft to 'Leave No Trace': Wilderness, Consumerism, and Environmentalism in Twentieth-Century America. W: Environmental History. Oxford University Press. Vol. 7, No. 3: 462-484.
- Woźniak W., Rokicka E. 2016. W kierunku zrównoważonego rozwoju. Koncepcje, interpretacje, konteksty. Uniwersytet Łódzki. Łódź.
- <http://www.unic.un.org.pl> (dostęp: 15.12.2017r)
- <http://odpowiedzialna-turystyka.pl> (dostęp: 15.12.2017r)
- <http://post-turysta.pl> (dostęp: 15.12.2017r)
- <http://www.unesco.pl/edukacja/> (dostęp: 15.12.2017r)
- <http://etsetoninstitute.org> (dostęp: 15.12.2017r)
- <http://kaminski.pl/no-trace-tatra> (dostęp: 15.12.2017r)

Przemysław Płoskonka

Stowarzyszenie Polska Szkoła Surwiwału
przemyslawploskonka@gmail.com